

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ
БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ –
ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ
СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

I КНИГА

Қостанай, 2022

Осыған орай зерттеушілер оларды әр түрлі топтарға бөліп қарастырады. Ғылыми зерттеулерге қарағанда, дарынды, талантты балалардың биохимиялық, электрлік белсенділігі жоғары келеді. Олардың миы қабылдаған мәліметтерді қорытуға қабілетті [8].

Демек, шығармашылық қабілет - бала бойында тәрбие мен алған біліміне байланысты қалыптасқан қасиет. Ол отбасы, жолдастары, айналасына байланысты әрқилы қалыптасады. Осы орайда балалардың да ынтасы, іскерлігі, ізденгіштігі қоғам негізінде игерілетінін естен шығармаған жөн.

Қорытындылай келе, болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп, азамат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп өркендеуі өркениетті қоғамда өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. Жас ұрпақты біз жеке тұлға деп алып қарағандықтан, демократиялы қоғамда жеке тұлғаның жан-жақты дамуына мұғалімдердің жауапкершілігі зор.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аймағамбетова Қ., Әлімқұлова Э. Педагогикалық үрдісте оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту // Бастауыш мектеп. – 2003. – 10. -25 – 26.
2. Алдамұратов Ә. Қызықты психология / Алматы. «Қазақ университеті». – 1992. – 215.
3. Ахметов Ж. Балаларды шығармашылыққа баулу жолдары // Қазақстан мұғалімі. – 1996. - № 5. – 15 – 16.
4. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика /Алматы: Дарын. – 2004. 433.
5. Досмахонова А. Шығармашылық қабілет // Бастауыш мектеп. – 2001.- № 3. – 33.
6. Зиятова С. Оқушылардың шығармашылық жұмыстары // Ұлағат. – 2002. - № 7. – 10 – 12.
7. Жампейісова . Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулу //Бастауыш мектеп. - № 5. – 2006. – 22-25б.
8. Жетпісова Г. Сабақта оқушылардың қызығушылықтарын арттыру// Сынып жетекшісі. - №2. – 2007. – 30-31б.

ӨОЖ 159.922

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мусагулова Диана Бахытбековна,
педагогика және психология мамандығының
2 курс магистранты
А.Байтұрсынов ат., Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Эмоционалдық процестер бұл күйдің бір түрі болып табылады. Отандық психологтар эмоцияны болмыстың заттары мен құбылыстарына қатынастың ерекше формасы деп санайды. Эмоциялар субъект пен объектінің күрделі әрекеттесуінен туындайды және тудыруы мүмкін объектілердің ерекшеліктеріне байланысты. Сондықтан Г.И.Батурианың пікірінше, эмоциялар қоршаған шындықты көрсететін танымның бағалау қызметін атқарады. «Таным процесінде субъект, бір жағынан, заттар мен құбылыстарды табиғи қатынастар мен байланыстардағы күйінде бейнелейді, екінші жағынан, ол бұл құбылыстарды өзінің көзқарасы мен қажеттіліктері тұрғысынан бағалайды» (Батурина Г.И. Эмоциялар мен сезімдер шындықты бейнелеудің ерекше формасы ретінде).

Түйінді сөздер: бала, сезім, эмоция, үлкен жас, мектеп жасына дейінгі бала, баланың жеке басының қалыпты дамуы, әлеуметтік дамуы, баланың эмоционалдық сферасы.

Аннотация

Актуальность и цель. Эмоциональные процессы - один из видов этого состояния. Отечественные психологи утверждают, что эмоции –это особая форма отношения к предметам и явлениям действительности. Эмоции возникают при сложном взаимодействии субъекта и объекта, и зависят от особенностей предметов, которыми могут быть вызваны. По этому, как считает Г.И Батурина, эмоции, выполняю оценочную функцию познания, отражая окружающую действительность «В процессе познания субъект с одной стороны отражает предметы и явления такими, каковы они есть в естественных отношениях и связях, с другой стороны, он оценивает эти явления с точки зрения своих установок и потребностей « (Батурина Г.И. Эмоции и чувства как специфическая форма отражения действительности).

Ключевые слова: ребенок, чувство, эмоция, старший возраст, дошкольник, нормальное развитие личности ребенка, социальное развитие, эмоциональная сфера ребенка.

Abstract

Relevance and goal. Emotional processes are one of the types of this state. Domestic psychologists argue that emotions are a special form of attitude to objects and phenomena of reality. Emotions arise from the complex interaction of the subject and the object, and depend on the characteristics of the objects that can be caused. Therefore, according to G.I. Baturina, emotions, perform the evaluative function of cognition, reflecting the surrounding reality «In the process of cognition, on the one hand, the subject reflects objects and phenomena as they are in natural relationships and connections, on the other hand, he evaluates these phenomena from the point of view of his attitudes and needs» (Baturina G.I. Emotions and feelings as a specific form of reflection of reality).

Keywords: child, feeling, emotion, older age, preschooler, normal development of the child's personality, social development, emotional sphere of the child.

Баланың эмоционалдық сферасының дамуына оның интеллектуалдық дамуымен салыстырғанда әрдайым жеткілікті көңіл бөлінбейді. Дегенмен, Л.С.Выготский мен А.В.Запорожец көрсеткендей, тек осы екі жүйенің үйлестірілген жұмыс істеуі, олардың бірлігі қызметтің кез келген нысанын табысты жүзеге асыруды қамтамасыз ете алады. Кэрролл Айзард бұл туралы былай деп жазды: «Эмоциялар қабылдауды, ойлауды және әрекетті қуаттандырады және ұйымдастырады. Л.С.Выготский интеллектуалдық мінез-құлыққа бағытталған тәрбиемен байланысты «кеуіп қалған жүрек» (сезімсіздік) құбылысы туралы жазған, біздің заманымызда да өзектілігін жоғалтқан жоқ, бұл кезде білім беру мен оқытудың сәйкес бағдарынан басқа, «сезімсіздік». бала қатысатын өмір технологиясы арқылы ықпал етеді. БАҚ жиі зорлық-зомбылық көріністерін көрсетеді. Балалар тұйықталып, көркем әдебиетті аз оқып, үлкендермен және құрдастарымен араласа бастады. Қазіргі балалар басқалардың сезімдеріне аз жауап береді. Сондықтан балалардың эмоционалдық саласын дамытуға бағытталған жұмыс өте өзекті және маңызды. Өйткені, басқаның сезімін түсінетін, басқалардың тәжірибесіне белсенді түрде жауап беретін, басқаларға көмектесуге ұмтылатын бала болашақта өшпенділік пен агрессивтілік танытпайды. [1, 476]

Эмпатияның жарқын бағасын (басқаның тәжірибесіне эмоционалды түрде жауап беру қабілеті) атақты педагог В.А.Сухомлинский берген: «басқаларға саңырау - өзі үшін керең болып қалады: ол өзіндегі ең маңызды нәрсеге қол жеткізе алмайды. -тәрбиелеу – өз іс-әрекетіне эмоционалды баға беру...» Психологиялық-педагогикалық Пайдаланған әдебиеттерде эмоциялар мен сезімдер адамның танымы мен іс-әрекетінен тыс жерде болмайтыны, керісінше, іс-әрекет процесінде пайда болып, оның әрекетіне әсер ететіндігі атап өтілген. Сонымен, айтылғандардың негізінде эмоциялар мен сезімдер адамның іс-әрекеті мен мінез-құлқының барлық түрімен бірге жүретінін атап өтеміз. Мектепке дейінгі балалық шақ – бала тұлғасының қалыптасуының бастапқы кезеңі. Даму процесінде баланың эмоционалдық сферасы өзгереді. Оның әлемге деген көзқарасы және басқалармен қарым-қатынасы өзгереді. Бала өзінің эмоцияларын біледі және басқарады. Балалар құрдастар қоғамын жақсы көреді, өйткені ол жарқын эмоционалды байлығымен ерекшеленеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдылығының жоғарылауы мен еркіндігі оларды ересектермен қарым-қатынастан ерекшелендіреді. «Орташа алғанда, құрдастар арасындағы қарым-қатынаста әртүрлі эмоционалды күйлерді білдіретін экспрессивті-мимикалық көріністер 9-10 есе көп болады - ашулы ашудан зорлық-зомбылық қуанышқа дейін, нәзіктік пен жанашырлықтан ұрысқа дейін. Мектеп жасына дейінгі балалар ересектермен қарым-қатынасқа қарағанда құрдасын үш есе көп мақұлдайды және онымен жанжалды қарым-қатынасқа түсу ықтималдығы тоғыз есе жоғары. Мұның бәрі мектеп жасына дейінгі балалардың эмоциялары мен сезімдерінің әлі де үстірт, тұрақсыз, зорлық-зомбылық және қарқынды түрде бастан кешетінін көрсетеді.

Бірақ осының бәріне қарамастан, мектепке дейінгі жаста сезімдер әлі де бала өмірінің барлық аспектілеріне үстемдік етіп, оларға бояуы мен мәнерлілігін береді. Мектеп жасына дейінгі бала әлі де өз тәжірибесін қалай басқару керектігін білмейді, оны әрдайым дерлік оны басып алған сезімдер басып алады. Эмоциялар балалардың өмірінде маңызды рөл атқарады: олар шындықты қабылдауға және оған жауап беруге көмектеседі. Мінез-құлықта көрінеді, олар ересек адамға баланың оны ұнататынын немесе ренжітетінін хабарлайды. Бала өскен сайын оның эмоционалдық әлемі бай, жанжақты болады. [2, 51-52б] Қорқыныш пен қуаныштан ол күрделі сезімдерге көшеді: бақытты және ашулы, қуанған және танданған, қызғаныш пен қайғы. Мектепке дейінгі жаста бала сезім тілін меңгереді - қоғамда көзқарас, күлімсіреу, ым-ишара, поза, қозғалыс, дауыс интонациясы және т.б. көмегімен тәжірибенің ең нәзік реңктерін білдіру формаларын қабылдайды.

Екінші жағынан, бала зорлық-зомбылық пен қатал сезімдерді тежеу қабілетін игереді. Ол өз сезімін басқаруды, оны мәдени түрде білдіруді және оны саналы түрде қолдануды, басқаларға өзінің тәжірибесі туралы хабарлауды және оларға әсер етуді үйренеді. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мынадай қорытынды жасауға болады: Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалдық сферасын дамытудың негізгі бағыты - сезімді басқару қабілетінің пайда болуы, яғни эмоционалды мінез-құлықтың озбырлығы. Сезім дамуының тағы бір бағыты олардың динамикасы мен мазмұнының өзгеруімен байланысты, сезімдер тұрақты болып, жоғары сезімдерді қалыптастырады - адамгершілік, эстетикалық, танымдық. Сонымен, мектеп жасына дейінгі балада жанашырлық, жанашырлық, жақын-

дарына қамқорлық, борыш сезімі, өзара көмек, жауап берушілік дамиды. Эмоциялар мен сезімдердің дамуына бала әрекетінің барлық түрлері, сондай-ақ ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасы ықпал етеді. Баланың эмоционалдық реакциялары мен күйлерін қабылдай отырып, ересек адам өзі бастан өткерген сезімдерді бастан кешіру құқығын таниды, бұл баланың өз эмоцияларын білуіне одан әрі ықпал етеді. Педагогтың негізгі міндеті – топтағы балалардың эмоционалдық саулығын қамтамасыз ету. [2, 64б] Бұл әрбір балаға сау психологиялық микроклиматты қамтамасыз ету керек дегенді білдіреді. Баланы өзіңізге және балаларға реттеу маңызды, сонда ол сенімділік сезіміне ие болады. Және бұл баланың жеке басының қалыпты дамуына ықпал етеді. Сондықтан біз жұмысты келесідей құрылымдадық: – басым бағыттарды таңдадық; – сабақтардың тақырыптарын анықтадық; – ойындарды таңдадық. Содан кейін олар жұмысты блоктармен жүргізді: «Мен адаммын!» «Менің эмоцияларым» «Әлеуметтік дағдылар» Бірінші блоктың негізгі тапсырмасы «Мен адаммын!». - балаға өзіне тән белгілер мен қалауларды жүзеге асыруға көмектесу, оның әрбір адам сияқты бірегей және қайталанбайтын екенін түсіну. Ал баланың мүмкіндігі шектеулі екені маңызды емес, әр балаға әр түрлі жағдайда – сәттілік пен сәтсіздікте үнемі қолдау көрсету маңызды. Және оған көмектесіңіз, оның күшіне сеніңіз. Оған бүгін жасай алмаған нәрсені ертең міндетті түрде жасайтынына сенімділік беріңіз. Егде жаста мен келесі әдістерді қолданамын: әңгімелесу, жеке тәжірибедегі жағдайларды қарастыру, қуыршақ театрларын көрсету, «Менің жарығым, айна, айт!» сериясынан дидактикалық ойындар, «Мен және менің денем», «Мен кіммін?». «Бұл кітап мен туралы!» деп аталатын альбом жасау арқылы осы әрекеттер сериясын аяқтауға болады. Мұнда бала сызбаларда, аппликацияларда, фотосуреттерде өзі туралы білгеннің барлығын бейнелейді [2, 69б].

Жасалған жұмыстардың барлығы баланың үлкен жаста өзін-өзі бағалауға айналатын өзіне деген сенімін дамытуға көмектеседі және оның жағымды болуы өте маңызды. Екінші блоктың негізгі міндеті - балаларды өз эмоцияларын, сезімдері мен тәжірибесін саналы түрде қабылдауға, сонымен қатар басқа адамдардың эмоционалдық жағдайын түсінуге үйрету, өйткені бұл адамдармен қарым-қатынасты қалыптастырудың ең маңызды факторы болып табылады. Егде жастағы балалар графикалық бейнелердегі эмоцияларды таниды, қарама-қарсы эмоцияларды салыстырады, олардың себептерін талдайды. Екінші блокпен жұмыс істегенде көркем әдебиетке назар аударуға болады, өйткені ол баланы ерекше сезімдер, тәжірибелер және эмоционалдық ашылулар әлемімен таныстырады. Әлеуметтік дағдылар блогы өте маңызды. Бұл бөлімнің негізгі міндеті – балаға қоғамдағы мінез-құлық ережелерін, нормаларын меңгеруге көмектесу. Өйткені, мектеп жасына дейінгі балаға құрдастар арасында жайлы өмір сүруді қалай қамтамасыз ету керек, оны жалғыздықтың ащысынан қалай қорғау керек, осылайша ол балалық шағында ғана емес, сонымен қатар ересек кезде де достарымен қоршалған. [3, 34б] Бұл блоктың тақырыптары балаларды тұлғааралық қақтығыстардың себептерін талдауға және оларды реттеуге үйретуге арналған. Жұмысты «Достар», «Қақтығыстар қалай және неліктен туындайды?», «Бірлескен іс», «Жақсы сөз бен іс», «Мазақ ету, ренжіту» және т.б. тақырыптар бойынша жүргізуге болады. Проблемалық жағдайларды жасауға болады, бұған Экспресс анықтама карталары бойынша оқыту арқылы қол жеткізуге болады. Г.Б.Степанова, Е.Г.Юдинаның әдістемесі әлеуметтік саланың ересектермен, құрдастарымен қарым-қатынаста дамуын, сондай-ақ нормалар мен талаптарды игертуді (қоғамдық дамудың жеке профилі) сипаттайды. Мұндай профильді толтыра отырып, сіз баланың әлеуметтік даму саласындағы ілгерілеуінің нақты бейнесін ала аласыз, ол олқылықтарды көруге және жұмыс істеуге, түзету жұмыстарын құруға көмектеседі. Баланың әлеуметтік дамуы адамгершілік тәрбиесінің, азаматтыққа тәрбиелеудің, өз отбасына, қаласына, Отанына деген сүйіспеншілік арқылы отансүйгіштік сезімін қалыптастырудың негізі болып табылады. Талқыландырылған тақырып өте маңызды және өзекті. Мен оны В.С.Мухинаның сөзімен аяқтағым келеді: «Басқалар балаға мейірімділікпен қараса, оның құқықтарын мойындаса, оған көңіл бөлсе, ол сенімділік, қауіпсіздік сезімін сезінеді» Және бұл ең бастысы, өйткені эмоционалды жақсы- болу бала тұлғасының қалыпты дамуына, оның жағымды қасиеттерінің дамуына, басқа адамдарға деген ізгілікті қарым-қатынасына ықпал етеді. [4, 72б] Баланың жан-жақты, жан-жақты дамуы оның педагогикалық шеберлігіне байланысты екенін әрбір ұстаз білуі керек, бұл біздің болашағымыз!

Әдебиеттер тізімі:

1. Волков Б.С., Волкова Н.В. Балалар психологиясы: Логикалық схемалар. - М.: Гуманит. ред. VLADOS орталығы, 2002.
2. «Мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалдық сферасының ерекшеліктері» <https://paidagogos.com/osobennosti-emotsionalnoy-sferyi-rebyonka-doshkolnogo-vozrasta.html>
3. Выжлецов Г. П. Аксиология: қалыптасу және дамудың негізгі кезеңдері / әлеуметтік-саяси журнал. - 1995. - № 6. - 61-73 б.
4. Батурина Г.И. Эмоциялар мен сезімдер шындықты бейнелеудің ерекше формасы ретінде.
5. Запорожец А.В., Неверович Я.З. Баладағы эмоционалдық процестердің генезисі, қызметі және құрылымы мәселесі туралы.